

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕГІОНІВ І ГАЛУЗЕВИХ КОМПЛЕКСІВ

УДК 338.2:336.221

С. О. Давидков

аспірант
Класичний приватний університет

АНАЛІЗ СУТНОСТІ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАВДАНЬ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Проаналізовано визначення сутності податкової політики держави, запропоновано власне визначення. Розглянуто існуючі завдання податкової політики, доповнивши їх напрямом, що спонукає до покращення міжнародного співробітництва нашої держави з іншими. При вивченні принципів податкової політики запропоновано розширити існуючі, ввівши в дію принцип ясності, який допоможе зрозуміти населенню всі аспекти податкової політики держави.

Ключові слова: податкова політика, податки, принципи податкової політики, сутність податкової політики, фіскальна політика, завдання податкової політики.

I. Вступ

У період визначення економічного напрямку і стратегії щодо розвитку держави науковці використовують усі ймовірні шляхи, серед яких значущим для економічної стабілізації стає дослідження податкової політики та податкової системи, які мають цілеспрямовані етапи, що вирішують конкретні завдання. Насамперед податкова політика є головною складовою економічної політики, в сукупність якої входять юридичні акти щодо встановлення видів податку, зборів та обов'язкових платежів, а також порядок їх регулювання та стягнення. Нині в Україні така політика перебуває на стадії постійного оновлення, яка інтегрувала два принципи податкової системи – це європейський та американський. Тому дослідження сутності та завдань податкової політики, яка забезпечує державний бюджет податковими надходженнями, є актуальним.

II. Постановка завдання

Мета статті – проаналізувати поняття сутності податкової політики держави та розглянути її головні завдання щодо стабілізації економічної ситуації в Україні.

III. Результати

Серед українських науковців, які приділяють значну увагу вивченню поняття, сутності податкової політики та ефективного функціонування її інструментів, слід зазначити таких, як В. Андрущенко, Г. Василевська, А. Василенко, В. Вишневський, В. Геєць, О. Данилова, Н. Дєєва, Т. Єфименко, Ю. Іванов, Т. Калінеск, А. Кізим, А. Крисоватий, І. Лютий, В. Мельник, Т. Меркулова, В. Опа-

ріна, О. Покатаєва, А. Соколовська, Л. Тарангул, В. Федосов С. Юрій та ін.

Віддаючи належне науковим дослідженням, у яких розглянуто зазначені проблеми, питання щодо визначення сутності та завдань податкової політики на сьогодні залишається повністю не розкритим.

Щоб досконаліше зрозуміти сутність податкової політики, потрібно проаналізувати появу такого феномена, починаючи з історії її заснування, адже першочергове розуміння привело до сьогоденного розуміння податкової політики як важеля в управлінні державою.

Однією з перших держав, де зародився термін “оподаткування”, була Римська Імперія, яка витратила багато часу задля того, щоб такий спосіб став одним з основних джерел доходу держави. Податкова система є однією з найдавніших фінансово-економічних систем, яку вигадало людство. Витоки оподаткування дехто вбачає в давніх язичницьких жертвуваннях як добровільній данині вищим силам. При цьому, з давніх часів існував контроль за наповненням казни в будь-якій державі. В період натурального господарства податками на користь керівника або ватажка в натуральному вигляді збиралася частина здобичі, а потім першими джерелами податків були оподатковувані базові цінності: земля, худоба, раби. Тому можна зробити висновок, що податки існують у людському суспільстві понад тисячу років, а для людини немає більш гнітючої процедури, ніж їх сплата [1].

Податкова політика держави є невід'ємною складовою фінансової політики, яка не має самостійного характеру, оскільки

податки як інструмент впливу на економіку застосовують разом з іншими методами її регулювання. Система оподаткування – частина загальної податкової політики держави, а податкова політика – це система відносин, які складаються між платником податку й державою, а також стратегія їх дій у різних умовах господарювання та економічних системах [2]. Тому головною метою такої політики є організація надходжень до бюджету держави з різних джерел для подальшого використання їх у виконанні нею своїх функцій.

Термін “державна податкова політика” розуміють по-різному. Так, у вузькому значенні розуміють як систему оподаткування, що складається з системи податків, об’єкта та суб’єкта оподаткування, ставок оподаткування, механізму їх сплати та вилучення, строків сплати тощо. Але для того, щоб досягти поставлених цілей перед податковою політикою, потрібно спочатку провести глибокий аналіз поняття сутності податкової політики. В науці такий термін поділено на такі категорії, як “податки” та “політику”, які тісно пов’язані між собою. Під терміном “політика” розуміють мистецтво управляти державою, а через “податки” держава формує свої фонди, за рахунок яких вона [3]:

- фінансує деякі витрати на просте й розширене відтворення в народному господарстві;
- фінансує соціальні програми – пенсійного й соціального забезпечення, освіти, охорони здоров’я та ін.;
- забезпечує свою оборону й безпеку;
- утримає законодавчі, виконавчі й судові органи державної влади та управління;
- надає кредити й безвідплатну допомогу іншим країнам.

Виявленню впливу податкової політики на рівень життя населення має передувати визначення сутності самої податкової політики. Загалом, поняття “податкова політика держави” трактується по-різному. Дослідник В. М. Федосов розуміє під податковою політикою діяльність держави у сфері встановлення і стягнення податків, зокрема, з формування державних доходів за рахунок постійних і тимчасових джерел, визначення видів податків, платників, об’єктів, ставок, пільг, механізму зарахування [4].

Крім того, й роботи західних економістів не мають чітких визначень категорії “податкова політика”. Так, С. Фішер, Р. Дорнбуш,

Р. Шмалензі використовують термін “фіскальна політика” і тлумачать її як рішення, що приймають державні структури щодо своїх доходів і витрат. У підручнику “Економікс” Кемпбелла Р. Макконелла та Стенлі Л. Брю поняття фінансово-бюджетної та фіскальної політики об’єднані й визначені як зміни, що вносяться урядом до порядку здійснення державних видатків і оподаткування, спрямовані на забезпечення повної зайнятості та неінфляційного національного продукту. Едвін Дж. Долан, Колін Д. Кемпбелл, Розмарі Дж. Кемпбелл зауважують, що існує два джерела урядового впливу на процес кругообігу доходів у державі, величину номінального національного доходу, а також на ступінь впливу номінальних змін доходу на зміни реальних величин і рівня цін. Це – фіскальна та грошово-кредитна політика. При цьому під фіскальною політикою розуміють політику уряду у сфері оподаткування та державних витрат. Таким чином, можна зробити висновок, що в працях західних теоретиків термін “податкова політика” не використовують, а вживають у понятті “фіскальна політика” [5].

Серед російських учених можна виокремити термін М. В. Карпа – “податкова політика є складовою загальної фінансової політики держави на середньострокову й довгострокову перспективи і охоплює такі поняття, як концепція державної діяльності в сфері оподаткування, податковий механізм, а також управління податковою системою держави” [6].

Такі дослідники, як Б. Х. Алієв і А. Н. Абдулгалімов, зауважують, що “податкова політика – це діяльність держави, що виражена в комплексі заходів, що здійснюється уповноваженими на те органами державної влади й державного управління в сфері податків і зборів, відображаючи класифікацію податків, методи і принципи оподаткування, чинних на законній основі в податковій системі цієї держави” [7].

М. Н. Карасьов розглядає податкову політику як сукупність організаційних, економічних і правових заходів, що забезпечують на єдиних принципах обґрунтовану систематичну діяльність органів держави, направлену на оптимальне, повне й адекватне регулювання оподаткування [8].

Аналогічно російським і західним дослідникам, українські науковці висувають своє трактування сутності податкової політики (табл. 1)

Таблиця 1

Трактування українських учених терміна “податкова політика”

Автор	Трактування
1	2
П. В. Мельник [14]	Податкова політика – це поєднання об’єктивності економічної категорії податків, реального стану системи економічних відносин у державі та суб’єктивності податкової діяльності як сукупності конкретних дій, рішень різних органів, гілок і рівнів державної влади
Я. В. Литвиненко [2]	Податкова політика – це система відносин, які складаються між платником податку і державою, а також стратегія їх дій у різних умовах господарювання та економічних системах

Продовження табл. 1

1	2
В. М. Федосов [15]	Податкова політика – це діяльність держави у сфері встановлення і стягнення податків, зокрема, з формування державних доходів за рахунок постійних і тимчасових джерел, визначення видів податків, платників, об'єктів, ставок, пільг, механізму зарахування
А. І. Крисоватий [17]	Податкова політика – це діяльність держави у сферах запровадження, правового регламентування та організації справляння податків та податкових платежів, які є знаряддям розподілу та перерозподілу частини валового внутрішнього продукту та формування централізованих фондів грошових ресурсів держави
О. Д. Василик [16]	Податкова політика – це державна політика оподаткування юридичних і фізичних осіб. Її метою є формування державного бюджету за одночасного стимулювання ділової активності
П. К. Бечко, О. А. Захарчук [1]	Податкова політика держави – це діяльність держави у сфері встановлення, правового регламентування та організації справляння податків і податкових платежів у централізовані фонди грошових ресурсів держави
Г. Ю. Ісаншина [18]	Податкова політика – це система дій, які проводяться державою в галузі податків та оподаткування. Податкова політика знаходить своє відображення у видах податків, розмірах податкових ставок, визначенні платників і об'єктів оподаткування, в податкових пільгах
Д. В. Веремчук [5]	Податкова політика – це сукупність правових, економічних і організаційних заходів держави у сфері оподаткування щодо регулювання податкових відносин, які направлені на забезпечення надходжень податків до централізованих фондів грошових ресурсів держави й стимулювання економічного зростання за допомогою податкової системи

А. Соколовська також запропонувала своє визначення сутності податкової політики, яке полягає у встановленні та зміні елементів податкової системи (різновидів податків, ставок, структури податкової системи, суб'єктів, об'єктів оподаткування, податкової бази, пільг тощо) для забезпечення надходжень до бюджету, достатніх для виконання державою покладених на неї функцій та стимулювання економічного зростання [5].

Вивчаючи вплив податкової політики на соціально-економічний розвиток країни, необхідно охарактеризувати основні особливості податкової політики, які відображають податкове забезпечення необхідних надходжень до бюджету та стимулювання економічного зростання [19].

Разом з цим, проведений аналіз різних підходів до визначення сутності дає змогу сформулювати такі висновки, що "податкова політика" – це:

- система відносин між платником податків і державою;
- сукупність правових, економічних та організаційних заходів щодо регулювання податкових відносин;
- система, яка регулюється лише законодавчими нормативами, встановленими державою;
- діяльність держави у сфері встановлення і стягнення податків, зборів та інших обов'язкових платежів, зокрема для формування доходів державних і місцевих бюджетів за рахунок постійних і тимчасових джерел.

На підставі дослідження пропонуємо визначення сутності податкової політики, під яким розуміємо налагоджену й прозору систему між платником податків та державою, яку контролюють встановлені законодавчо-нормативні документи та розроблена сукупність економічних і організаційних заходів для постійного отримання доходів державних і місцевих бюджетів за рахунок постійних чи тимчасових джерел.

Податкова політика є основним інструментом створення в Україні стабільної системи оподаткування, завданням якої є забезпечення достатнього обсягу надходжень платежів до бюджетів усіх рівнів, ефективного функціонування економіки держави, справедливого підходу до оподаткування всіх категорій платників податків, а також створення умов для подальшої інтеграції України у світове співтовариство [9]. Тому в системі пріоритетів податкової політики все більш вагоме значення набуває ефективність адміністрування податків і результативність діяльності органів державної податкової служби [10].

Зазначимо, що існує три напрями здійснення податкової політики, які використовують на сучасному етапі розвитку економічно розвинуті країни [19]:

- I – високий рівень оподаткування, що в перспективі може призвести до скорочення бюджетних надходжень унаслідок дестимулювання підприємницької діяльності;
- II – низький рівень податкового навантаження на платників. Тобто, коли держава максимально враховує як власні фінансові інтереси, так і інтереси платників податків. Така політика сприяє розвитку реального сектору, оскільки забезпечує сприятливий податковий та інвестиційний клімат;
- III – податкова політика із суттєвим рівнем оподаткування як корпорацій, так і фізичних осіб, що компенсує високий рівень соціального захисту громадян, значна кількість державних соціальних гарантій і програм.

Разом з цим, податкова політика держави визначає та коригує податкове навантаження і податковий тиск на платника чи групи платників (регіони, галузі, підгалузі тощо), де під податковим навантаженням розглядають співвідношення суми стягнених податків до величини сукупного доходу, показавши, яку частину виробленого продукту (зароблених грошей, отриманої ренти тощо)

перерозподіляють у результаті дії бюджетно-податкового механізму [12].

Щодо завдань податкової політики інших держав, наприклад у Російській Федерації цілі прирівнюють до завдань, категорії яких охоплюють економічні, соціальні, контролюючі, екологічні, міжнародні та фіскальні функції податкової служби, а європейські країни також тримаються таких позицій, яким притаманні еволюційність, обґрунтованість і відповідність. Разом з цим, всі країни намагаються дотримуватися принципів рівності і справедливості в податкових питаннях, економічної ефективності, при цьому налагоджують стабільність законодавства, його системність, єдність і гласність.

Згідно з визначенням фінансового словника, метою державної політики оподаткування є формування Державного бюджету та одночасне стимулювання ділової активності підприємств [19]. Дослідивши завдання податкової політики в багатьох країнах та висвітливши в наукових працях деякі завдання податкової політики для складових

соціально-економічного розвитку, пропонуємо свій розподіл (рис. 1), який здатний повністю охарактеризувати існуючі економічні, екологічні та соціальні проблеми в державі на сьогодні.

Податкова політика держави в усіх розвинутих країнах ведеться за певними принципами, які відображають її завдання. Фундаментальні принципи оподаткування сформульовані А. Смітом, серед яких дослідник виокремив такі: загальність податків та їх пропорційність доходу; визначеність; простота і зручність; ефективність стягнення податків. Ці принципи можна вважати початком розробки наукових принципів організації податкової системи як єдиного цілого [20].

Водночас реалізація податкової політики за такими напрямками завдань сприятиме зацікавленості у використанні підприємствами інноваційних, ресурсозберіжних технологій і розвитку соціальної інфраструктури для працівників [19].

Рис. 1. Схема поділу завдань податкової політики

На думку І. П. Адаменка, Я. В. Литвиненка, як і майже всіх дослідників у цьому напрямі, державна податкова політика ґрунтується на таких принципах, як [2]:

- раціональність і повнота – шляхом реформування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва; скасування економічно необґрунтованих податкових пільг; охоплення базою оподаткування подат-

ком на додану вартість усіх кінцевих споживчих витрат;

- фіскальна достатність – шляхом розширення податкової бази, удосконалення системи адміністрування, зменшення масштабів ухилення від сплати податків;
- соціальна справедливість – загальність; недоторканність особистої свободи при обкладанні та стягненні податків; рівність (горизонтальна й вертикальна);

- економічна ефективність – зведення до мінімуму негативного впливу податкової системи на ефективний розподіл ресурсів і господарську діяльність економічних суб'єктів;
- адміністративна простота – законодавча регламентація всіх сторін процесу адміністрування податків; простота і зрозумілість оподаткування; зручність обкладання і стягнення податків для платника; зведення до мінімуму витрат на адміністрування податків;
- стабільність оподаткування – шляхом недопущення зміни ставок податків і зборів та механізмів їх адміністрування пізніше, ніж за шість місяців до початку нового бюджетного року, у якому мають почати діяти нові правила та ставки;
- рівність усіх перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації – шляхом забезпечення однакового підходу до суб'єктів господарювання (юридичних і фізичних осіб, включаючи нерезидентів) при визначенні прав і обов'язків щодо сплати податків і зборів;
- гнучкість – шляхом постійного пристосовування податкової політики до чинної економічної системи, які відбуваються в країні;
- гармонійне поєднання інтересів держави та платників податків і зборів.

Так, це важливі принципи для функціонування податкової політики, але без пояснення населенню, для чого введено в дію державою новий податок, як його будуть стягувати і на кого він поширюється, буде сприймається населенням як ще один новий непотрібний закон, а не цілий етап для стабілізації економіки в країні. Тому насамперед потрібно доповнити їх принципом ясності, який приведе до подальшого розвитку податкової системи та кращого сприйняття населенням нових податків.

Дотримуючись таких принципів, сучасна українська податкова політика повинна і має орієнтуватися на побудову стабільної та зрозумілої системи оподаткування, забезпечення збалансованості інтересів держави та платників податків, залишивши при цьому важливий аспект у створенні єдиних справедливих, прозорих і зрозумілих правил нарахування та сплати податків у державі [13].

IV. Висновки

Дослідивши сутність і завдання податкової політики держави, можна дійти висновків, що не існує безліч визначень її сутності, але відсутній такий повністю розкриває суть сучасної податкової політики. Пропонуємо своє визначення сутності "податкової політики", під яким він розуміємо налагоджену й прозору систему між платником податків та державою, яка контролюється встановленими законодавчо-нормативними докумен-

тами та розробленою сукупністю економічних і організаційних заходів для постійного отримання доходів державних і місцевих бюджетів за рахунок постійних чи тимчасових джерел. Крім того, проаналізувавши завдання та принципи податкової політики, доповнено їх новими, на які необхідно звернути увагу державним органам.

Список використаної літератури

1. Бечко П. К. Основи оподаткування : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. К. Бечко, О. А. Захарчук. – Київ : Центр учбової літератури, 2009. – 168 с.
2. Литвиненко Я. В. Податкова політика : навч. посіб. / Я. В. Литвиненко. – Київ : МАУП, 2003. – 224 с.
3. Третьякова О. В. Вплив податкової політики на економічний стан та подальший розвиток країни / О. В. Третьякова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – № 5. – Ч. 4. – С. 147–149.
4. Цимбалюк І. О. Податкове навантаження як критерій ефективності ведення податкової політики [Електронний ресурс] / І. О. Цимбалюк, Н. В. Вишневська. – Режим доступу: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/832/1/tax.pdf>.
5. Веремчук Д. В. Сутність податкової політики та її роль у державному регулюванні економіки [Електронний ресурс] / Д. В. Веремчук. – Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/195/1/1.pdf>.
6. Карп М. В. Налоговый менеджмент : учебник для вузов / М. В. Карп. – Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 477 с.
7. Алиев Б. Х. Теоретические основы налогообложения : учеб. пособ. / Б. Х. Алиев, А. М. Абдулгалимов ; под ред. А. З. Дадашева. – Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 159 с.
8. Карасев М. Н. Налоговая политика и правовое регулирование налогообложения в России / М. Н. Карасев. – Москва : Вершина, 2004. – 224 с.
9. Цимбалюк І. О. Податкова безпека в системі фінансової безпеки держави [Електронний ресурс] / І. О. Цимбалюк. – Режим доступу: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/2901/1/podatkovabez.pdf>.
10. Адаменко І. П. Пріоритетні завдання податкової політики в умовах економічних перетворень / І. П. Адаменко // Світовий досвід упровадження індикаторів результативності діяльності органів державної податкової служби : зб. наук. праць за матер. наук.-практ. круглого столу, 29 березня 2013 року / НДІ фінансового права. – Київ : Алерта, 2013. – С. 7–9.
11. Довгань А. С. Напрямки вдосконалення податкової політики України [Електронний ресурс] / А. С. Довгань, А. Г. Савчик.

- Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/konfer31/186.pdf>.
12. Фінанси : навч. посіб. / за заг. ред. А. С. Меглаперідзе. – Київ : Центр учбової літератури, 2013. – 420 с.
 13. Педченко Н. С. Напрями податкової політики України відповідно до Євроінтеграційних процесів [Електронний ресурс] / Н. С. Педченко, Л. А. Лугівська. – Режим доступу: http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/1801/1/Лугівська_Л.А._1.pdf.
 14. Мельник П. В. Напрями вдосконалення податкової політики в контексті прийняття Податкового кодексу України / П. В. Мельник // Податкова політика України та механізми її реалізації в податковому кодексі : матеріали наук.-практ. конф. – Ірпінь : Академія ДПС України, 2005. – С. 3–10.
 15. Федосов В. М. Податкова система України : підручник / В. М. Федосов, В. М. Опарін, Г. О. П'ятченко та ін. ; за ред. В. М. Федосова. – Київ : Либідь, 1994. – 465 с.
 16. Василик О. Д. Податкова система України : навч. посіб. / О. Д. Василик. – Київ : Поліграфкнига, 2004. – 478 с.
 17. Крисоватий А. І. Податкова система : навч. посіб. / А. І. Крисоватий. – Тернопіль : Карт-бланш, 2004. – 304 с.
 18. Ісаншина Г. Ю. Податковий менеджмент : навч. посіб. / Г. Ю. Ісаншина. – Київ : ЦУЛ, 2003. – 260 с.
 19. Покатаєва О. В. Вплив податкової політики на соціально-економічний розвиток України / О. В. Покатаєва, С. О. Давидков // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – № 11. – С. 17–21.
 20. Білецька Г. М. Гармонізація податкового законодавства: українські реалії : монографія [Електронний ресурс] / Г. М. Білецька та ін. – Київ : Алерта, 2012. – 222 с. – Режим доступу: http://ndi-fp.asta.edu.ua/files/doc/publications/Alerta_NDI_Bilecka_monograf_300712_avt.pdf.

Стаття надійшла до редакції 21.01.2015.

Давыдков С. А. Анализ сущности и исследования задач налоговой политики государства

Проанализировано определение сущности налоговой политики государства, предложено свое определение. Рассматриваются существующие задачи налоговой политики, дополнив их направлением, которое побуждает к улучшению международного сотрудничества нашего государства с другими. При изучении принципов налоговой политики предложено расширить существующие, введя в действие принцип ясности, который поможет понять населению все аспекты налоговой политики государства.

Ключевые слова: налоговая политика, налоги, принципы налоговой политики, сущность налоговой политики, фискальная политика, задача налоговой политики.

Davydkov S. Analysis of Nature and Research Tasks State Tax Policy

Relevance of the chosen theme of the article due to the fact that tax policy is a major component of economic policy, which includes a set of legal acts on the establishment of taxes, duties and charges, as well as their management and recovery. In Ukraine, this policy is under constant upgrade that integrates a nearly two principles of the tax system, a European and an American. Therefore, the study of the nature and objectives of tax policy that provides State Budget tax revenues, is relevant.

In his proanalizovav investigated by determining the nature of the tax policy of many scientists, both foreign and domestic, after which he offered his definition which refers to adjusted and transparent system between the taxpayer and the state controlled by the established legal and regulatory documents and developed a set of economic and institutional measures for permanent revenue state and local budgets through permanent or temporary sources.

At the same time, he analyzed the existing problems of tax policy division which is social, economic, regulatory, environmental and fiscal, adding their direction, which leads to improving international cooperation of our country with other countries.

When studied principles which holds the tax policy of the state to carry out their functions and their analysis, the author proposed to extend the existing entering into effect the principle of clarity that helped the public understand the whole aspect of tax policy.

Key words: tax policy, taxes, principles of tax policy, the essence of tax policy, fiscal policy, tax policy objectives.